

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ – АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

У статті розглянуто досвід підготовки військових фахівців для збройних сил Німеччини. Приведено вимоги для вступників до військових навчальних закладів різних ступенів підготовки. Означені варіанти організації підготовки офіцерів на первинні посади та основні “траєкторії” їх навчання. Проведено аналіз змісту підготовки офіцерських кадрів для різних видів збройних сил. Наведено відомості щодо існуючої мережі військових навчальних закладів для підготовки офіцерів тактичної та оперативно-тактичної ланок військового управління сухопутних військ, військово-повітряних сил та військово-морських сил. Визначено терміни підготовки військових фахівців на тактичному та оперативно-тактичному рівнях. Зроблено висновок щодо якості підготовки офіцерських кадрів для збройних сил Німеччини.

Ключеві слова: система військової освіти, збройні сили Німеччини, мережа військових навчальних закладів, досвід підготовки офіцерів.

Постановка проблеми. Творче використання міжнародного досвіду підготовки офіцерських кадрів за кордоном набуває особливої актуальності в умовах впровадження стандартів НАТО у збройних силах (ЗС) України. Тому, в сучасних умовах, позитивні елементи досвіду зарубіжних армій повинні бути враховані при організації підготовки офіцерського складу ЗС України. Виходячи з цього, особливої актуальності набуває проблема наукового супроводження розвитку системи підготовки військових фахівців різних ланок військового управління. У статті наведено аналіз досвіду підготовки офіцерів у збройних силах Німеччині, що виконаний під час проведення дослідження у рамках науково-дослідної роботи “Удосконалення національної системи військової освіти відповідно до стандартів підготовки фахівців у навчальних закладах країн-членів НАТО” (шифр - Підготовка-Н).

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню питань, що пов’язані з аналізом систем підготовки військових фахівців інших країн, присвячено низку наукових праць вітчизняних науковців. Зокрема, загальні проблеми підготовки військових спеціалістів досліджуються у наукових працях Барабанщикова О.В., Літвіновського Є.Ю., Маслова В.С., Машталіра А.М., Нещадима М.І., Стефаненка П.В., Приходька Ю.І., Хорева І.О., Ягупова В.В., професійної підготовки військовослужбовців - Агапова Т.П., Бойка О.В., Варія М.Й., Іщенко Д.В., Каменева А.І., Красильника Ю.С., Кривоноса О.Б., Машталіра А.М., Олексієнко Б.М., Сороки Г.І., Тихончука А.О., Челпанова О.С., професійної діяльності офіцера – Алтухова П.К., Давидова В.П., Маслова Б.Б., М’ясникова В.О., Пантюка О.В., Рейші О.Е., Смолікова І.Й., Столяренка О.М., Студентові В.Ф., Телелима В.М., Філоненка Г.П., педагогічних аспектів діяльності військових кадрів – Аксьонова О.М., Зельницького А.М., Моїсєєва В.Г., Тарнавського М.М. тощо.

Аналіз публікацій щодо питання, яке досліджується, дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на відмінності, котрі традиційно склалися у системах військової освіти України та провідних європейських країнах, представляється можливим виділити загальні тенденції розвитку вищої військової школи: поліпшення відбору кандидатів для навчання у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), стабілізація їх числа на сучасному рівні; диференціація структурних підрозділів ВВНЗ; запровадження компетентнісного підходу до формування змісту навчання, персоніфікація змісту підготовки тих, хто навчається, подальша його інформатизація, впровадження мультимедійних засобів навчання тощо.

Метою статті є проведення аналізу сучасного стану системи військової освіти Німеччині для врахування досвіду з підготовки офіцерських кадрів під час подальшої реформи національної системи військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Військово-політичне керівництво Федеративної республіки Німеччині (ФРН) надає великого значення стану національних збройних сил, їх готовності та здатності реагувати на весь спектр загроз і викликів, що виникають в сучасних умовах. При цьому значна увага приділяється не тільки проблемам оснащення бундесверу сучасними зразками озброєння і військової техніки, але і питанням комплектування всіх елементів військової організації країни підготовленим особовим складом. Комплектування ЗС Німеччині, починаючи з 2011 року, здійснюється тільки на добровільній основі, що висуває додаткові вимоги до залучення на військову службу осіб, придатних для підготовки як офіцерів.

В даний час ЗС ФРН укомплектовані наступними категоріями особового складу: військовослужбовцями, які бажають проходити військову службу протягом 1-2 років; військовослужбовцями, які уклали контракт на проходження військової служби тривалістю від 2 до 12-15 років; професійними (кадровими) військовослужбовцями (термін служби — до граничного віку перебування на військової службі).

Система військової освіти Німеччини розроблена з урахуванням системи комплектування бундесверу кадровими офіцерами та офіцерами за контрактом (термін військової служби 2-15 років [1]). Офіцерський корпус підрозділяється на молодший і старший офіцерський склад. Він комплектується за рахунок випускників офіцерських (військових) шкіл, офіцерів, які проходять військову службу за контрактом, і унтер-офіцерів, які отримали офіцерське звання після складання відповідних іспитів.

Система підготовки офіцерів являє собою низку етапів навчання в офіцерській школі родів військ, в одному з університетів бундесверу, військового стажування та безпосередньої служби у військах на різних штабних і командних посадах [2]. Вона має корінні відмінності від аналогічної системи безперервної підготовки військовослужбовців у збройних силах більшості країн-членів НАТО.

Згідно з вимогами кандидатом в кадрові офіцери або офіцери військової служби за контрактом з терміном не менше 15 років може бути будь-який громадянин ФРН у віці від 17 до 25 років, який закінчив середню школу, професійно-технічне училище або гімназію, не має судимості і фінансових боргів (перевірка на благонадійність), придатний до військової служби за станом здоров'я. Особи з числа цивільної молоді, які виявили бажання стати офіцерами, повинні пройти медичний огляд, професійний і психологічний відбір протягом двох діб в центрі відбору кандидатів в офіцери (м. Кельн), що підпорядковується управлінню кадрів міністерства оборони Німеччини. У разі успішного складання тесту майбутні офіцери направляються на навчання до військових навчальних закладів бундесверу.

Усі кандидати в офіцери розпочинають навчання за єдиною програмою, що включає наступні етапи [2]:

початкова військова підготовка у військах за програмою рядового військовослужбовця (6 місяців). Вона, у свою чергу, підрозділяється на загальну початкову військову підготовку (3 місяці), яку проходять всі кандидати в офіцери незалежно від приналежності до роду військ, і на первинну спеціальну (3 місяці), зважаючи на специфіку відповідного роду військ;

бойова підготовка у військах і навчання для отримання водійських прав (3 місяці);

курс підготовки для отримання військового звання фанен-юнкера в школі роду військ (відповідає рівню підготовки унтер-офіцерів) – 3 місяці;

стажування на посаді командира відділення відповідного роду військ – 3 місяці (для кандидатів в офіцери за контрактом протягом 3-4 років – 6 місяців). Подальше навчання організовується відповідно до тривалості контракту на військову службу, а також до рівня загальної та професійної підготовки кандидата в офіцери.

У разі підготовки кандидатів в кадрові офіцери та офіцери за контрактом з терміном військової служби на 12-15 років основними етапами навчання є:

стажування у військах на посаді командира навчального відділення (5 місяців);

офіцерський курс в офіцерській школі зі складанням офіцерського екзамену (5 місяців);

курс командира взводу у школі відповідного роду військ (3 місяці);

служба у військах на посаді командира взводу (11 місяців);
навчання в університеті бундесверу з метою здобуття вищої освіти та цивільної спеціальності (до 4 років). У разі потреби та з відома кандидатів в офіцери за контрактом на 12-15 років, які мають підготовку, необхідну для вступу у вищі навчальні заклади, цей етап навчання може бути виключений, що визначається при підписанні контракту.

У ході навчання кандидатам в офіцери через встановлений час послідовно присвоюються військові звання: ефрейтора – через 6 місяців, фанен-юнкера – через 12 місяців, фенріха – через 21 місяць, обер-фенріха – через 30 місяців і лейтенанта – через 36 місяців.

Кандидати в офіцери за контрактом на 3-11 років (залежно від його терміну) проходять різні етапи підготовки. При цьому навчання в університеті бундесверу для даної категорії військовослужбовців не передбачається. Вони цілеспрямовано готуються як офіцер – командир підрозділу.

Кандидати в офіцери за контрактом на 3 або 4 роки після стажування у військах проходять наступні етапи навчання:

курс офіцера резерву в офіцерській школі (4 тижні);

курс командира взводу резерву в школі роду військ (8 тижнів);

служба у військах на посаді командира взводу (до закінчення контракту).

Перед призначенням на посаду командира роти, батареї або ескадрильї офіцери проходять чотиритижневі курси командирів підрозділів в школі роду військ.

Підготовка офіцерського складу та кандидатів в офіцери *сухопутних військ* (СВ) [3] проводиться на базі 15 видових навчальних установ, зокрема: офіцерської школи СВ (м. Дрезден); унтер-офіцерської школи СВ (м. Деліч); навчального центру СВ (м. Мюнстер, що об'єднує навчальні центри бронетанкових військ і військової розвідки); центру бойової підготовки СВ (м. Летцлінген); центру підготовки до спеціальних операцій (м. Пфуллендорф); центру оперативної підготовки СВ (м. Вільдфлеккен); центру підготовки до операцій (місії) ООН (м. Хаммельбург); піхотної школи (м. Хаммельбург); школи підготовки військ до дій в горах і в зимових умовах (м. Міттенвальд); артилерійської школи (м. Идар-оберштайн); школи військ РХБЗ (м. Зонтхофен); школи армійської авіації (м. Бюккебург); школи повітрянодесантних військ і військово-транспортної авіації (м. Альтенштадт); технічної школи СВ (м. Аахен); інженерно-будівельної школи (м. Інгольштадт).

Всі кандидати в офіцери починають навчання за єдиною програмою, початкової військової підготовки, яка передбачає загальну військову і первинну підготовку за спеціальністю. Протягом цього етапу навчання кандидату в офіцери послідовно присвоюються військові звання ефрейтора і старшого ефрейтора.

Перший (початковий) офіцерський курс (6 місяців) проводиться в офіцерській школі СВ (м. Дрезден) [4]. Курсанти вивчають основи тактики (30% навчального часу, основний вид бою - оборона), спеціальні військові навчальні дисципліни, вдосконалюють фізичну підготовку (16% навчального часу), розвивають командирські (лідерські) навички. Передбачено проведення курсу мовної підготовки (близько трьох місяців) для досягнення необхідного рівню знання англійської мови за STANAG 6001 - 3, 3, 3, 2 (система оцінки навичок читати, розуміння на слух, говорити і писати). Подальша підготовка передбачає проходження базової підготовки у військах на певних посадах рядового складу (у тому числі отримання прав для керування автомобілем) та направлення до відповідної школи роду військ.

Після завершення цього курсу навчання кандидатам в офіцери присвоюється військове звання фанен-юнкера (відповідає рівню підготовки унтер-офіцера) та вони скеровуються на військове стажування, що проводиться у військових частинах і підрозділах сухопутних військ або об'єднаних сил забезпечення, де курсанти практикуються на посаді командира відділення відповідного роду військ.

Подальше навчання майбутніх офіцерів організовується в залежності від тривалості підписаного ними контракту, а також від отриманої перед вступом на військову службу

цивільної спеціальності. Для кандидатів в кадрові офіцери та в офіцери за контрактом з терміном військової служби 12-15 років подальша підготовка включає наступні етапи.

1. Навчання в одному з двох університетів бундесверу (терміном близько 4 років), де кандидати в офіцери здобувають вищу цивільну освіту без відриву від проходження військової служби [5, 6]. Під час навчання в університеті остаточно визначається рід військ, в якому офіцер у подальшому буде проходити військову службу.

2. З отриманням диплому про вищу цивільну освіту офіцери навчаються на другому (спеціалізованому) офіцерському курсі (три місяці) в офіцерській школі СВ. В ході підготовки слухачі вивчають тактику (57% навчального часу), спеціальні військові дисципліни, а також вдосконалюють фізичну підготовку (11% навчального часу) і командирські навички. Після завершення навчання офіцер отримує військове звання старшого лейтенанта (через 5,5 роки з моменту початку військової служби).

3. Третій офіцерський курс (підготовка за призначенням на відповідну посаду), тривалістю 10 місяців, організовується на базі шкіл родів військ, а також безпосередньо у військових частинах і підрозділах. В рамках цього навчання проводяться заняття з курсів «Виживання в складних умовах» та «Рейнджерская підготовка». У заключної частині курсу офіцер протягом трьох місяців удосконалює навички на посаді командира взводу (заступника командира роти).

Загальна тривалість типового процесу підготовки військовослужбовця бундесверу для проходження військової служби на первинних офіцерських посадах в сухопутних військах становить в середньому 6,5 років. Надалі перед кожним новим призначенням на вищу посаду офіцери зобов'язані пройти курси підвищення кваліфікації в школах родів військ. Обов'язковими для підвищення кваліфікації для командного складу СВ ФРН є такі курси: командирів рот (школа роду військ), командирів батальйонів (школа роду військ), старших офіцерів (академія керівного складу бундесверу) і штабних офіцерів (академія керівного складу бундесверу). 10-12% кращих військовослужбовців за результатами закінчення курсів старших офіцерів отримують право в подальшому навчатися на курсах офіцерів служби генерального штабу (термін два роки в академії керівного складу бундесверу).

Система підготовки офіцерів *військово-повітряних сил* (ВПС) ФРН передбачає попереднє проходження кандидатом в офіцери 11-місячного курсу загальновійськової підготовки в офіцерській школі ВПС (м. Фюрстенфельдбрукк) з наступною здачею іспиту на право вступу до цього навчального закладу. Подальше навчання курсантів проводиться за такими навчальними програмами, що відповідають обраному терміну проходження військової служби на офіцерських посадах та військової спеціальності [7, 8]:

1. Підготовка кандидатів в кадрові офіцери і в офіцери військової служби за контрактом з терміном 12-15 років *на нельотних посадах*. Кандидати даної категорії після складання вступного іспиту послідовно проходять низку етапів навчання: військове стажування (три місяці); навчання в одному з університетів бундесверу (до чотирьох років відповідно до обраної цивільної спеціальності); військово-спеціальна підготовка (24-36 місяців в залежності від призначення в одній з технічних шкіл ВПС, для офіцерів протиповітряної оборони (ППО) - в навчальній зенітно-ракетній базі Форт-Блісс, США).

2. Підготовка кандидатів в кадрові офіцери і в офіцери військової служби за контрактом з терміном 12-15 років *на льотних посадах*.

У зв'язку з тим що льотний склад ЗС ФРН має право виходити на пенсію після досягнення 41 року (це значно скорочує обов'язковий термін служби кадрових офіцерів даної категорії), їм надається право після закінчення курсу початкової підготовки вибрати одну з двох програм навчання: з попереднім отриманням вищої цивільної освіти в університеті бундесверу (три-чотири роки в залежності від обраної цивільної спеціальності) з подальшим проходженням льотної підготовки або курс льотної підготовки без навчання в університеті бундесверу. При цьому наявність або відсутність вищої цивільної освіти ніяк не впливає на майбутню службову кар'єру офіцера-льотчика, а навчання в університеті бундесверу він може пройти в будь-який час у подальшому.

Програма початкової льотної підготовки єдина для всіх льотних спеціальностей. В ході подальших етапів навчання з'являються відмінності для льотчиків бойової та допоміжної авіації, а також штурманів-операторів. Первинна льотна підготовка включає: курс англійської мови, необхідний для подальшого навчання в США; теоретичну льотну підготовку англійською мовою в офіцерській школі ВПС (м. Фюрстенфельдбрук, ФРН); курс виживання на морі та в горах на авіабазі Деч-Момані (Італія); фізіологічні тренування і тести в барокамері та на центрифусі в центрі авіаційної фізіології (м. Кенігсбрюк, ФРН) протягом шести місяців; практичне льотне навчання з нальотом близько 70 годин на навчальних літаках Т-6 на авіабазі Гудійер (штат Арізона, США) терміном три місяці.

Під час цього етапу спеціальна комісія робить висновок щодо спеціалізації кожного курсанта. Особливістю етапів в системі підготовки льотних кадрів є атестація тих, хто навчається, після первинної льотної підготовки до професійної придатності та диференціація за родами авіації і льотними спеціальностями після базової підготовки. У результаті на більш складні в експлуатації типи літаків допускаються кандидати, професійно придатні до льотної роботи, здатності яких максимально відповідають характеру льотної діяльності. Навчання здійснюється методом потокових зборів за принципом "від простого до складного". Перехід до складного типу літака здійснюється після повного використання навчальних можливостей більш простих і менш витратних в експлуатації літаків.

Майбутні льотчики бойової авіації протягом 16 місяців проходять початкову та основну льотну підготовку на авіабазі Шепард (штат Техас, США) на навчальному літаку Т-6 (наліт до 100 годин) і на реактивному літаку Т-38С (наліт близько 130 годин). В ході навчання курсанти відпрацьовують навички візуального та інструментального пілотування, виконання польотів на малих висотах, групове пілотування, ведення одиночного повітряного бою.

Курсанти, які навчаються за спеціальністю штурман-оператор реактивних літаків, протягом 16 місяців проходять основну початкову льотну підготовку на авіабазі Пенсакола (США), в тому числі на навчальному літаку Т-6 (наліт 100 годин) і на дозвукових реактивних навчальних літаках Т-2 і Т-39 (наліт до 130 годин). В ході навчання вони відпрацьовують основи пілотування, візуальну, радіо-, радіотехнічну і радіолокаційну навігацію, виконання маневру для перехоплення повітряної цілі, ведення одиночного повітряного бою.

Програми подальшої підготовки льотного складу бойової авіації ВПС ФРН передбачають навчання техніці пілотування і бойового застосування в складі екіпажів винищувачів-бомбардувальників «Торнадо» або в якості льотчика тактичного винищувача «Тайфун». Льотчики і штурмани-оператори літаків «Торнадо» проходять сумісну підготовку протягом дев'яти місяців у складі екіпажів на авіабазі Холломен (штат Нью-Мексико, США). Після її завершення вони скеровуються в винищувально-бомбардувальні (розвідувальні) ескадрильї ВПС ФРН, де проходять курс тактичної бойової підготовки для отримання кваліфікації «обмежено боєздатний» (тривалість навчання близько 1,5 року).

У стройові частини приходить боєздатний льотний склад тактичної та армійської авіації із загальним нальотом близько 400 і 220 годин, відповідно. При цьому наліт на тренажерах становить у розмірі четвертої частини від загального нальоту льотчика на даному типі літака. Тренажер розглядається як невід'ємний елемент усієї системи підготовки льотних кадрів ВПС бундесверу.

Німеччина передбачає використання навчальної та матеріальної бази держав – партнерів по блоку НАТО на всіх етапах підготовки льотного складу різних родів авіації, наприклад, навчання польотам на вертольотах проводиться в навчальному авіаційному центрі СВ США в Форт Раккер (штат Алабама) за загальноназивською програмою ENTIP (Euro-NATO Training Program).

Навчальна програма підготовки офіцерів льотного складу транспортної авіації ВПС ФРН до закінчення ними курсу початкової льотної підготовки аналогічна програмі підготовки екіпажів бойових літаків. Після завершення курсу первинної льотної підготовки основну підготовку майбутні пілоти проходять на дозвукових реактивних навчальних літаках Т-39 на навчально-тренувальній базі авіакомпанії «Люфтганза» в м. Бремен (ФРН).

Тривалість курсу 19 місяців. Навчання проводять цивільні льотчики-інструктори на підставі договору між бундесвером і авіакомпанією. Після закінчення курсу слухачам, на цей момент які вже отримали первинне офіцерське звання лейтенанта, видається державна цивільна ліцензія на право керування повітряним судном та їх направляють в одну з транспортних авіаційних ескадрилій або до групи спеціальних авіаційних перевезень. У військових частинах протягом шести місяців молоді льотчики в якості другого пілота проходять програму перенавчання на літаки С-160 або А-310.

Залежно від одержуваної спеціальності та умов укладеного контракту курс підготовки офіцерів ВПС Німеччини розрахований на сім-вісім років з отриманням цивільної спеціальності або на 3,5-4 роки без її отримання. При цьому молоді офіцери льотного складу, як правило, досягають рівня кваліфікації «обмежено боєдатний», що забезпечує командирів право і можливість залучення їх в бойових операціях лише через 1,5 року після приходу до військової частини.

Підготовка кадрових офіцерів для *військово-морських сил* (ВМС) проводиться в військово-морських школах, де курсанти спочатку проходять навчання за загальною офіцерською (унтер-офіцерською) програмою, а потім отримують відповідну морську спеціалізацію [1].

У навчальному процесі широко застосовуються комп'ютерна техніка та тренажери. При цьому активно використовуються досвід і можливості військових навчальних закладів країн-союзників НАТО. Підготовка офіцерських кадрів відбувається поетапно, з чергуванням періодів навчання у військових школах, університетах бундесверу, на різноманітних курсах підвищення кваліфікації, а також в ході стажування на флоті. Проведення позавійськової підготовки офіцерського складу (в цивільних навчальних закладах) не передбачено, проте є можливість отримання додаткової освіти на базі військових навчальних закладів у відповідності з пропонованим командуванням бундесверу переліком спеціальностей.

Навчання офіцерів ВМС проводиться на базі школи офіцерського складу «Мюрвіке» (м. Фленсбург), технічної школи ВМС (м. Парів) і школи операторів ВМС (м. Бремерхафен), а також на навчальних курсах, організованих на базі школи унтер офіцерського складу (м. Полон). Кадрові офіцери проходять обов'язкове навчання в одному з двох університетів бундесверу (м. Гамбург і м. Мюнхен), а найбільш перспективні з них - в академії керівного складу бундесверу (м. Гамбург). Допідготовка і перепідготовка військовослужбовців здійснюються в залежності від військової спеціальності та майбутнього їх призначення у військових навчальних закладах, як національних, так й інших країн НАТО.

Процес зарахування до офіцерського корпусу ВМС ФРН, як і до інших видів збройних сил, відбувається на базі центрального пункту відбору кандидатів в офіцери управлінням кадрів міністерства оборони (м. Кельн). На конкурсній основі відбирається визначена чисельність кандидатів для навчання (близько 250 чоловік), які на 1 липня щорічно викликаються до школи «Мюрвік» для укладення контракту на проходження військової служби і подальше навчання.

Незалежно від майбутньої військової спеціальності підготовка всіх кандидатів в офіцери починається з навчання, яке триває 15 місяців і включає до себе базову підготовку (шість місяців), офіцерські курси (шість місяців), практику (вісім тижнів) і відпустку (чотири тижні).

Курс початкової військової підготовки є основою базової підготовки. Під час цього курсу кандидати курсанти протягом шести тижнів на базі військово-морської школи «Мюрвіке» [9] вивчають правила носіння військової форми одягу, положення загальновійськових уставів, організацію гарнізонної та вартової служби, удосконалюють особисту підготовку за навчальною програмою «Індивідуальні засоби захисту, стрілецьке озброєння, тактика бою і надання першої медичної допомоги», відпрацьовують елементи стройової підготовки. Поряд з цим кандидати в офіцери проходять поглиблений медичний огляд, що супроводжується необхідним комплексом вакцинацій. Курс початкової військової підготовки завершується в середині серпня прийняттям військової присяги.

Після цього всі курсанти поділяються на три групи для почергового проходження трьох етапів навчання (по шість тижнів): з основ загальновійськової підготовки (на базі унтер-офіцерської школи ВМС), з основ морської підготовки (на борту навчального парусного судна «Горх Фок») і з основ навігації (офіцерська школа «Мюрвіке»).

Під час шеститижневого курсу загальновійськової підготовки курсанти поглиблено вивчають стрілецьку зброю, основи орієнтування на місцевості та тактики ведення бою в складі підрозділу в польових умовах, а також проходять періодичні перевірки на фізичну і психологічну стійкість. На цьому етапі навчання курсантів проводиться відповідно до програми ЕАКК (Die Einsatzvorbereitende Aus-bil-dung fur Krisenbewal-tigung und Konfliktverhu-timg – «Підготовка до бойовому застосуванню в умовах розв'язання криз і попередження конфліктів»), метою якої є підготовка військових підрозділів і штабів до вирішення завдань в районі збройного конфлікту або в ході миротворчої операції за межами Німеччини. Програма включає до себе одиночну та групову військово-спеціальну підготовку військовослужбовців у складі відділень, бойових груп і розрахунків. Термін навчання не перевищує двох тижнів.

Основи морської підготовки курсанти вивчають на борту парусного навчального судна "Горх Фок". Протягом шести тижнів кандидати в морські офіцери на практиці засвоюють корабельні правила, основи такелажної та морської справи, вчаться працювати в команді. В ході цієї підготовки перевіряється їх фізична і психологічна витривалість, стійкість до хитавиці, здатність долати страх під час роботи на висоті в складних метеоумовах і в будь-який час доби, сумісність з іншими членами екіпажу при перебуванні в обмеженому просторі протягом тривалого періоду часу.

В процесі навігаційної підготовки на базі школи «Мюрвіке» курсанти отримують початкові знання в якості корабельних офіцерів. У цей період вони вивчають основи навігації з практичним відпрацюванням їх в навчальних залах, на навігаційних тренажерах і в акваторії навчального закладу. На цьому етапі всі курсанти, незалежно від подальшої спеціалізації, отримують загальне уявлення про основи діяльності поста з управління кораблем (судном). Тоді ж починається поглиблене вивчення англійської мови, яке триває протягом усього періоду навчання курсантів. Базова підготовка завершується до кінця календарного року.

Основними елементами проходження офіцерських курсів є командирська підготовка і корабельна практика. На цьому етапі курсанти в ході теоретичних і практичних навчальних занять вивчають і відпрацьовують весь комплекс заходів з керівництва особовим складом військових підрозділів на первинних офіцерських посадах, вивчають основи військового права, внутрішнього порядку, курс військової історії та політики, а також методіку проведення занять з фізичної культури.

Корабельна практика (шість тижнів) передбачена в рамках щорічного навчально-бойового походу загону бойових кораблів ЕАФ (Einsatz- und Ausbildungsverband), що складається, як правило, з двох фрегатів і одного універсального транспорту постачання. Під час походу курсанти отримують поглиблені навички навігаційної підготовки, несуть штурманські вахти, відпрацьовують дії як вахтові офіцери, вирішують завдання командирів первинних підрозділів. Офіцерський курс закінчується здачею підсумкових іспитів на присвоєння офіцерського звання.

Отримання фундаментальної освіти кандидатів в офіцери завершується практикою, яка в залежності від майбутньої спеціальності підрозділяється на практику з матеріальної частини (технічна спеціальність) і практику в підрозділах (командирська спеціальність). З кандидатами в офіцери морської авіації на даному етапі проводяться навчальні заняття з поглибленого вивчення англійської мови (вісім тижнів). Після отримання фундаментальної освіти в залежності від терміну служби майбутніх офіцерів ВМС (кадрових та за контрактом) подальша підготовка може проводитися за повною (з навчанням в університеті бундесверу) або за скороченою навчальною програмою.

Після завершення фундаментальної підготовки кандидати в кадрові офіцери і офіцери з

довгостроковими контрактами направляються в один з університетів бундесверу для здобуття вищої цивільної освіти. Після закінчення університетського навчання кандидати в офіцери проходять флотське стажування для отримання уявлення про майбутню спеціальність та ознайомлення з наявними на флоті озброєнням і військовою технікою.

У подальшому в залежності від обраної спеціальності та потреб флоту навчання проводиться в одній зі шкіл ВМС або в об'єднаних силах забезпечення. Спеціальна підготовка кандидатів до командного складу на цьому етапі включає до себе також курси управління кораблем (шість тижнів) і підготовку в якості вахтового офіцера (три місяці).

Після завершення спеціальної підготовки (12-22 тижні) офіцери у військовому званні старшого лейтенанта направляються для проходження військової служби на первинних посадах на кораблі (судна) флоту, в морську авіацію або берегові підрозділи (штаби) ВМС.

Підготовка кандидатів в офіцери ВМС з короткостроковим контрактом не передбачає навчання в університеті бундесверу. Процес їх підготовки включає наступні етапи: фундаментальну підготовку в школі «Мюрвіке», під час якої складається офіцерський іспит; з підготовки за спеціальністю на бойових кораблях, в берегових військових частинах та авіації ВМС (12 місяців); практику на бойових кораблях (1,5 місяця); підготовку для служби в авіації ВМС, що включає початкову льотну підготовку (тільки для льотного складу авіації ВМС) до 40 місяців. Після завершення підготовки офіцери в званні лейтенанта прибувають на первинні посади на кораблі флоту, в морську авіацію або берегові військові підрозділи (штаби) ВМС. Терміни присвоєння чергових звань (до капітан-лейтенанта включно) не залежить від рівня отриманої військової освіти, але дещо відрізняються для офіцерів, які проходять службу в особливих умовах (льотний склад морської авіації, бойові плавці тощо).

Поряд з поділом офіцерського складу за терміном військової служби, категорія офіцерів підрозділяється ще на два види: стройові офіцери (командири підрозділів) та фахівці (офіцери технічної служби). На відміну від описаного вище порядку набору і проходження військової служби стройових офіцерів, діяльність офіцерів військово-технічної служби бундесверу має ряд особливостей. Зокрема, вони, як правило, є вузькими спеціалістами і тому не мають достатніх навичок для виховання особового складу та керівництва підрозділами. Їм може бути присвоєно військове звання не вище штабс-капітана. Для підготовки даної категорії офіцерського складу підбираються, в основному, кандидати з числа унтер-офіцерів у віці до 30 років, які уклали контракт на проходження військової служби терміном не менше ніж 12 років, пройшли унтер-офіцерську підготовку і мають термін служби в бундесвері не менше 7 років.

Загальна тривалість підготовки кандидатів в офіцери військово-технічної служби всіх видів збройних сил не перевищує трьох років [1]. Основною метою навчання є підготовка військових фахівців для заміщення технічних, адміністративних і викладацьких посад, що вимагають хороших професійних знань і навичок, а також досвіду роботи в цій галузі. В ході навчання вони отримують деякі навички з управління військовими підрозділами при виконанні спеціальних завдань і відповідну освіту, що відповідає рівню цивільного технічного фахівця. За умови успішного проходження військової служби офіцер технічної служби в званні старшого лейтенанта у віці до 40 років і капітан-лейтенанта у віці до 45 років може подати рапорт про переведення його до категорії стройових офіцерів. При позитивному вирішенні цього питання він повинен пройти допідготовку, що передбачена для стройових офіцерів. Наявність системи підготовки офіцерів технічної служби, що базується на відборі кандидатів з числа унтер-офіцерів, стимулює службову діяльність молодшого командного складу, яким відкривається можливість службового зростання до офіцера..

У процесі проходження служби у військах офіцерський склад періодично направляється в академію бундесверу з метою підвищення свого професійного рівня перед отриманням чергового військового звання або призначенням на вищу посаду.

Система підготовки офіцерів в академії включає три етапи: курс основної підготовки, курси підготовки для служби в штабах і курси підвищення кваліфікації.

Курс основної підготовки (перший етап навчання) зобов'язані пройти всі офіцери

бундесверу після 8 років служби у військах перед отриманням військового звання “майор” (капітана 3 рангу). Тривалість навчання 13 тижнів. Протягом року на даному курсі трьома потоками проходять підготовку від 350 до 600 офіцерів сухопутних, військово-повітряних і військово-морських сил. Основною метою даного етапу є підготовка офіцерів для роботи в штабах, визначення напрямку їх дальшого використання та підготовка до отримання військового звання “майор” (капітана 3 рангу).

Курси підготовки офіцерів служби в штабах (другий етап навчання) проходять 10-12% старших офіцерів з числа тих, хто найбільш успішно завершив курс основної підготовки (не раніше ніж через рік після його закінчення). Цей етап передбачає навчання на курсах: підготовки офіцерів генерального штабу; підготовки офіцерів відділів (управлінь) штабів.

Основними критеріями відбору офіцерів для подальшого навчання, що здійснюється управлінням кадрів міністерства оборони, є добрі результати навчання на курсі основної підготовки, успішне проходження служби у військах (за результатами трьох останніх атестацій), рекомендації вищестоящих начальників (від командира дивізії і вище).

Близько 10 % відібраних для навчання офіцерів направляються на курси офіцерів генерального штабу (термін навчання 2 роки). До 85 % слухачів проходять курси підготовки офіцерів відділів (управлінь) штабів.

Навчання складається з трьох фаз:

перша (8 тижнів) — вивчення загальних основ роботи в штабах, спеціалізація з одного з напрямів діяльності штабу, організація взаємодії з іншими відділами (управліннями) штабу;

друга (3 тижні) — курси вдосконалення знань у сфері політики безпеки; засвоєння нових методів оперативного управління, вирішення організаційних завдань і використання сучасних технічних засобів управління, які застосовуються в роботі штабів;

третя (3 тижні) — курси підготовки офіцерів до роботи у вищих штабах ЗС Німеччини та багатонаціональних формувань.

На курсах підвищення кваліфікації, спеціальної підготовки та семінарах (третій етап навчання) проводиться підготовка генералів (адміралів) і старших офіцерів, а також цивільних службовців, зайнятих у військовій галузі, перед призначенням їх на вищестоящу посаду, у штаби НАТО або для вирішення спеціальних завдань. Тривалість підготовки на курсах складає до 10 тижнів.

Усі військові навчальні заклади оборонного відомства ФРН інтегровані у державну систему освіти і мають рівень акредитації відповідно до рівня підготовки військових спеціалістів. До роботи у військових навчальних закладах активно залучається професорсько-викладацький склад цивільних закладів а також можуть запрошуватися викладачі і спеціалісти з інших країн (як правило з країн ЄС і НАТО).

Висновки. В цілому, існуюча в Німеччині система підготовки офіцерських кадрів забезпечує якісне навчання особового складу, отримання ними глибоких теоретичних знань, міцних практичних навичок і досвіду роботи з підлеглими, виявлення і просування по службі на ранніх етапах підготовки найбільш здібних військовослужбовців. Надання військовослужбовцям бундесверу можливості отримати цивільну спеціальність в професійних навчальних закладах (за рахунок бундесверу) і військових школах (головним чином для військовослужбовців з тривалим терміном військової служби за контрактом) дозволяє командуванню ЗС ФРН домогтися збільшення числа добровольців в збройних силах, а також забезпечити підвищення ступеня їх професіоналізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Подготовка офицерских кадров в ВС ФРГ [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.modernarmy.ru/article/426/podgotovka-oficerov-vs-frg>.
2. Лазукин В. Подготовка офицерских кадров в ВС ФРГ // Зарубежное военное обозрение. – М., 2008. – № 2. – С. 26-30.
3. Подготовка офицерских кадров сухопутных войск Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dogswar.ru/armii-mira/vooryjennye-sily/1152-podgotovka-oficerski.html>.
4. Offizierschule des Heeres [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://de.wikipedia.org/>-

wiki/Offizierschule_des_Heeres.

5. University of the German Federal Armed Forces [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/4319371>.

6. University of the German Federal Armed Forces [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://military.wikia.com/wiki/University_of_the_German_Federal_Armed_Forces.

7. Федосеев Ю. Подготовка летных кадров для Вооруженных Сил Германии / Ю.Федосеев // Зарубежное военное обозрение. – 2009 - № 2. – С. 27-33.

8. Offizierschule der Luftwaffe [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://de.academic.ru/dic.nsf/dewiki/1043458>.

9. Naval Academy Mürwik (Marineschule Mürwik) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/4572270>.

REFERENCES:

1. Podgotovka oficerskih kadrov v VS FRG [Elektronnij resurs].– Rezhim dostupu: <http://www.modernarmy.ru/article/426/podgotovka-oficerov-vs-frg>.

2. Lazukin V. Podgotovka oficerskih kadrov v VS FRG // Zarubezhnoe voennoe obozrenie. – М., 2008. – № 2. – С. 26-30.

3. Podgotovka oficerskih kadrov suhoputnyh vojsk Germanii [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.dogswar.ru/armii-mira/vooryjennye-sily/1152-podgotovka-oficerski.html>.

4. Offizierschule des Heeres [Elektronnij resurs].– Rezhim dostupu: https://de.wikipedia.org/wiki/Offizierschule_des_Heeres.

5. University of the German Federal Armed Forces [Elektronnij resurs].– Rezhim dostupu: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/4319371>.

6. University of the German Federal Armed Forces [Elektronnij resurs].– Rezhim dostupu: http://military.wikia.com/wiki/University_of_the_German_Federal_Armed_Forces.

7. Fedoseev Ju. Podgotovka letnyh kadrov dlja Vooruzhennyh Sil Germanii / Ju.Fedoseev // Zarubezhnoe voennoe obozrenie. – 2009 - № 2. – С. 27-33.

8. Offizierschule der Luftwaffe [Elektronnij resurs].– Rezhim dostupu: <http://de.academic.ru/dic.nsf/dewiki/1043458>.

9. Naval Academy Mürwik (Marineschule Mürwik) [Elektronnij resurs].– Rezhim dostupu: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/4572270>.

Рецензент: к.пед.н., проф., Зельницький А. М. провідний науковий співробітник науково-дослідного управління військової освіти і науки Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

к.т.н., доц. Черных Ю.А, Черных О.Б.

ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ВОЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ ГЕРМАНИИ - АНАЛИТИЧЕСКИЙ ОБЗОР

В статье рассмотрен опыт подготовки военных специалистов для вооруженных сил Германии. Приведены требования к лицам, поступающим в военные учебные заведения различных ступеней подготовки. Указаны варианты организации подготовки офицеров на первичные должности и основные "траектории" их обучения. Проведен анализ содержания подготовки офицерских кадров для различных видов вооруженных сил. Приведены сведения о существующей сети военных учебных заведений для подготовки офицеров тактического и оперативно-тактического уровней военного управления сухопутных войск, военно-воздушных сил и военно-морских сил. Определены сроки подготовки военных специалистов на тактическом и оперативно-тактическом уровнях. Сделан вывод о качестве подготовки офицерских кадров для вооруженных сил Германии.

Ключевые слова: система военного образования, вооруженные силы Германии, сеть военных учебных заведений, опыт подготовки офицеров.

**BASICS OF ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF THE GERMANY MILITARY
EDUCATION SYSTEM - ANALYTICAL REVIEW**

The article examines the experience of military specialists' training for the Germany armed forces. The options for organizing of officers' training for primary positions and the main "trajectory" of their training have been indicated. The requirements for persons entering military educational institutions with different levels of training have been given. The analysis of officers' training content for different armed services have been made. The information about the existing network of military educational institutions for training of officers of tactical and operational-tactical levels of military command of the land forces, air forces and naval forces has been provided. The terms for the training of military specialists at tactical and operational-tactical levels have been determined. A conclusion on the quality of officers' training for the Germany armed forces has been made.

In general, the existing system of officer training in Germany provides high quality personnel training, receiving of deep theoretical knowledge, solid practical skills and experience of working with subordinates, identification and promotion of the most capable servicemen in the early stages. Representatives of the various categories of the officer corps have high business and professional qualities which are ensured by multi-stage system of officers' military professional education.

Keywords: military education system, armed forces of Germany, network of military educational establishments, officers' training experience.

